

Л. А. Кравченкостарший викладач кафедри публічного управління та права
Дніпровської академії неперервної освіти

СИСТЕМНО-МОДЕЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В РЕГІОНІ

Дослідження присвячено аналізу використання системного моделювання для оптимізації стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО як найбільш адекватного механізму для адаптування управління нею з потребами та тенденціями розвитку суспільства й споживачів освітніх послуг. Застосування системно-модельного підходу необхідне насамперед для стратегічного планування інноваційного розвитку регіональної системи ПТО. Ефективна модель стратегічного планування дає можливість системі публічного управління галузевим розвитком задіяти увесь свій інноваційний потенціал, у тому числі і щодо застосування сучасних моделей публічного управління, таких як менеджмент та маркетинг. Системно-модельний підхід забезпечує комплексність та цілісність стратегічного планування, оскільки дозволяє визначити єдину модельну конструкцію у вигляді сукупності взаємодіючих моделей діяльності, управління, та комунікації, інтегрованих на кількох рівнях – цілепокладання, організації, інструментального забезпечення тощо. Процес моделювання стратегічного планування розвитком регіональної системи ПТО як форми публічно-управлінської діяльності визначається специфічною технологією, системостворюючими факторами якої є управлінські зв'язки та взаємовідносини. Складовими моделі стратегічного планування виступають основні його елементи, такі як мета, засади, зміст, структура, механізми, форми реалізації, технологічні інструменти тощо. Моделювання дозволяє зрозуміти і роль кожного з цих елементів у забезпеченні успішного розвитку системи ПТО. Стратегічний план має поєднувати у межах єдиного процесу цілепокладання та інструментарію реалізації цілей усі наявні перспективні плани та проекти, забезпечуючи інтегрування як управлінських функцій, так і діяльності усіх складових регіональної системи ПТО та зацікавлених у її діяльності суб'єктів. Інтегруючим чинником є системна публічно-управлінська визначеність моделювання процесу стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО.

Ключові слова: моделювання, система, публічне управління, стратегія, професійна освіта.

Постановка проблеми. У сфері публічного управління все більш виразною стає загальна тенденція до використання процесів моделювання як об'єкта управління та його розвитку, так і діяльності суб'єкта управління стосовно регулювання розвитку об'єкта. При цьому стратегічне планування слід вважати адекватним предметом для використання модельного підходу, і сьогодні цей підхід все більше використовується на всіх рівнях публічного управління. Вимога МОН України щодо розробки стратегічних планів розвитку регіональних систем професійно-технічної освіти (ПТО) актуалізує завдання адаптації модельного підходу для потреб стратегічного планування розвитку даної освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема моделювання діяльності сис-

теми ПТО та окремих її аспектів є достатньо популярною серед сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників, оскільки дозволяє сформулювати управлінський інструментарій прогнозування та здійснення необхідних інновацій, адаптуючись до потреб мінливого та невизначеного суспільства. У наявних роботах таких авторів як Ю. Вороніна, Ю. Івашків, І. Колосовська, В. Столяров та інших основна увага приділяється розробці наукових засад моделювання розвитку досліджуваного феномену, різноманітним моделям підвищення ефективності публічного управління, оптимізації взаємозв'язків у межах об'єкта та суб'єкта управління тощо. Стратегічне та оперативне планування при цьому є неодмінною складовою будь-яких моделей, однак при цьому не виступає у якості самостійного

об'єкта застосування системно-модельної методології аналізу. Можливо, причиною цього є те, що багато вітчизняних фахівців у царині управління освітніми процесами (наприклад, І. Лікарчук) фактично ототожнюють процеси і поняття моделювання, планування та проектування [8, с. 213]. Відповідно постає проблема розгляду засад використання системно-модельного підходу у процесі стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО.

Мета статті. Визначення особливостей використання системно-модельного підходу у процесі стратегічного планування розвитку системи професійно-технічної освіти в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Моделювання дозволяє забезпечити системне розуміння стратегічного планування як механізму та складової публічного управління сферою ПТО, яка поєднує цілепокладальні та технологічні функції і найбільш чітко відображає роль суб'єкта публічного управління у процесі інноваційного перетворення системи ПТО. При цьому саме стратегічне планування в управлінській системі може бути модельно представлено як самостійна управлінська підсистема, як складова загальної функції публічного управління, а також як відносно виокремлений його аспект чи допоміжна управлінська діяльність [10, с. 77].

Основною вадою традиційних підходів до визначення освітньої стратегії загалом та стратегії розвитку ПТО зокрема є надмірна теоретизація, зосередження лише на визначенні орієнтирів розвитку та відправних точок їх формулювання. У той же час ефективне стратегічне планування вимагає конкретики у сфері цілепокладання, інструментарію, моніторингу тощо.

Саме цю проблему допомагає вирішувати моделювання стратегічного розвитку професійно-технічної освіти у контексті взаємодії з соціокультурним середовищем та орієнтації на інноваційні моделі публічного управління. Використання системного моделювання для оптимізації стратегічного планування розвитку галузі є найбільш адекватним для адаптування управління нею з потребами та тенденціями розвитку суспільства та споживачів освітніх послуг.

Науковці також вказують, що використання модельного підходу для удосконалення стратегічного планування розвитку освітньої сфери є корисним для вирішення проблем, пов'язаних зі складністю, невизначеністю та динамізмом освіти як об'єкта управління [9, с. 327]. За умов науково обгрунтованого моделювання страте-

гічне планування перетворюється в ефективний інструмент інноваційної трансформації системи ПТО на основі планово-системної самоорганізації, зорієнтованої на потреби споживачів освітніх послуг.

Застосування системно-модельного підходу необхідне насамперед для стратегічного планування інноваційного розвитку регіональної системи ПТО. У вітчизняній науці публічного управління та адміністрування інноваційний розвиток визначається як зміни, які ґрунтуються на цілеспрямованій, усвідомленій та систематично відтворюваній діяльності з упровадження нововведень, при цьому моделювання виступає найбільш адекватною формою реалізації інноваційних функцій стратегічного планування стосовно об'єкта управління [4, с. 106]. Воно дозволяє найбільш повно реалізувати цілеспрямований та регулюючий вплив стратегічного планування як механізму публічного управління розвитком регіональної системи ПТО. Ефективна модель стратегічного планування дає можливість системі публічного управління галузевим розвитком задіяти увесь свій інноваційний потенціал, у тому числі і щодо застосування сучасних моделей публічного управління, таких як менеджмент та маркетинг [2, с. 105].

Разом з тим моделювання стратегічного планування розвитку системи ПТО, яка є дуже різноманітною та різновекторною у розвитку власних складових, є ефективним лише за умов його поєднання з системним підходом, а тому доцільно вести мову про системно-модельний підхід та відповідну технологію забезпечення ефективності стратегічного планування як інструменту публічного управління системою ПТО. Системно-модельний підхід, вказує вітчизняний дослідник С.Горбатюк, забезпечує комплексність та цілісність стратегічного планування, оскільки дозволяє визначити єдину модельну конструкцію у вигляді сукупності взаємодіючих моделей діяльності, управління, та комунікації, інтегрованих на кількох рівнях – цілепокладання, організації, інструментального забезпечення тощо [5, с. 104].

Виходячи з аналізу у перших розділах роботи, доцільно сформулювати узагальнення стосовно розуміння стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО як основу для структуризації її моделі.

По-перше, наш об'єкт дослідження має розглядатися у синтезі моделей, що носять модель суб'єктно-діяльнісний, суб'єктно-поведінковий

та суб'єктно-ціннісний характер. Це означає, що має враховуватися суб'єктна сфера стратегічного планування і воно має передбачати суб'єктну невизначеність та мінливість. На практиці це означає необхідність альтернативного проектування, індикативних планів, процедур коригування, а також багаторівневу та різноструктурну основу самого стратегічного плану.

По-друге, модель має відображати двосторонній характер процесу стратегічного планування, що поєднує реалізацію стратегії органів публічного управління з відповідними нормативними та цільовими орієнтирами, а також розвиток самоврядного потенціалу на рівні регіону та закладів ПТО зі специфічними цілями та соціокультурним середовищем. На практиці йдеться про суб'єкт-об'єктну взаємодію у певному середовищі як основу моделі стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО.

По-третє, стратегічне планування у сфері ПТО має поєднувати забезпечення ефективності функціонування системи та максимізувати потенціал її інноваційного розвитку з пріоритетністю останнього, відповідно саме інновації та механізми їх здійснення мають бути основою моделі досліджуваного об'єкта. На практиці це означає, що модель має відображати підпорядкування завдань стратегічного планування цілям розвитку та системної модернізації галузі.

По-четверте, особливості системи ПТО як поліструктурної сфери впливають на такий вимір стратегічного планування, як визначення ефективності діяльності. Мають бути поєднані традиційні підходи до такого визначення та особливості функціонування та розвитку досліджуваного об'єкта. Практичною репрезентацією цієї настанови є моделювання стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО у вигляді гнучкої та варіабельної структури з конкретизуючим комплексом емпіричних показників реалізації стратегічних цілей розвитку.

По-п'яте, євроінтеграційна перспектива орієнтує стратегічне планування розвитку регіональної системи ПТО на якісні показники, зміни галузі комплексного характеру та переорієнтацію на навколишнє середовище і споживачів освітніх послуг. Відповідно в основі цілепокладання стратегічного планування мають бути насамперед інноваційні якісні характеристики, репрезентовані у вигляді конкретних показників. Для практичного процесу управління це означає необхідність застосовувати моделі сценарного характеру у процесі стратегічного

планування, що дає можливість прогнозування та проектування різних якісних станів регіональної системи ПТО, тим самим мінімізуючи стратегічні невизначеності.

Процес моделювання стратегічного планування розвитком регіональної системи ПТО як форми публічно-управлінської діяльності визначається специфічною технологією, системостворюючими факторами якої є управлінські зв'язки та взаємовідносини. Відповідно публічно-управлінська модель стратегічного планування, вважає вітчизняна дослідниця І. Коловська, поєднує характеристики теоретичного узагальнення, опису системної основи прийняття управлінського рішення, практичної програми дій нормативно-інституційного характеру, механізму публічно-управлінського впливу, інструмента реалізації публічно-управлінських процесів тощо [7, с. 60].

Моделювання є найбільш адекватною формою представлення стратегічного планування розвитку сфери ПТО у силу спорідненості даних управлінських феноменів. Вони обидва виступають у якості принципів та функцій, а також виокремлених системних управлінських утворень з власною структурою. Це полегшує представлення стратегічного планування розвитку системи ПТО у вигляді ідеалізованої моделі з використанням її різноманітних форм – структурно-системної, процесно-функціональної, програмно-цільової. У межах такої ідеальної моделі найбільш чітко проявляється взаємозв'язок складових стратегічного управління галуззю, інтегруючи їх чинники та способи оптимізації внутрішньо- і зовнішньосистемних зв'язків. Складовими моделі стратегічного планування виступають основні його елементи, такі як мета, засади, зміст, структура, механізми, форми реалізації, технологічні інструменти тощо. Моделювання дозволяє зрозуміти і роль кожного з цих елементів у забезпеченні успішного розвитку системи ПТО. Тому стратегічне планування само по собі є формою реалізації загальних засад моделювання у системі ПТО.

У концептуальному плані при характеристиці моделювання як інструментарію публічного управління йдеться про реалізацію загальних принципів управління стосовно побудови систем, функцій, методів стратегічного планування. При цьому реалізуються такі принципи як системність; цілеспрямованість та забезпечення підпорядкованості стратегічних планів меті і завданням розвитку системи ПТО; ієрархічна

взаємообумовленість та узгодженість стратегічного планування; реальність цілей та ефективність інструментарію їх виконання; конкретність відображення у стратегічних планах реального об'єкта та процесів його розвитку; інформаційна визначеність та забезпеченість стратегічного планування; прогностичність стратегічних планів та передбачення наслідків розвитку системи ПТО; наявність зворотний зв'язку та ефективного моніторингу процесу реалізації стратегічних планів; функціональна, логічна, процесуальна структуризація процесу стратегічного планування.

В інструментальному вимірі моделювання процесу стратегічного планування розвитку сфери ПТО дає можливість сформулювати вимоги до стратегічного плану, методику формування послідовності дій, технологічні процедури та засоби розробки стратегічних планів, організаційні форми здійснення стратегічного планування з взаємодією всіх суб'єктів цього процесу. Інструментальний вимір системного моделювання, на думку вітчизняного фахівця Я. Бережного, дає можливість реалізувати у процесі стратегічного планування такі засади публічного управління як вибір оптимальних структури, обсягу та методів розробки стратегічного плану; пропорційність та комплексність складових стратегічного планування; поєднання циклічності та безперервності в узгодженості стратегічного та оперативного планування; ієрархічна залежність складових та послідовність процесу стратегічного планування тощо [1, с. 11].

На нашу думку, найбільш плідною слід вважати технологічну модель комплексного стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО, в основі якої знаходиться принцип побудови від абстрактного до конкретного, тобто обґрунтування цілей стратегії та її визначення з подальшою конкретизацією основних напрямів реалізації та наступної їх декомпозиції з конкретизацією щодо заходів та проєктів. Стратегічний план має поєднувати у межах єдиного процесу цілепокладання та інструментарію реалізації цілей усі наявні перспективні плани та проєкти, забезпечуючи інтегрування як управлінських функцій, так і діяльності усіх складових регіональної системи ПТО та зацікавлених у її діяльності суб'єктів.

Поєднуючи різноманітні дії та процеси, стратегічне планування розвитку регіональної системи ПТО представляє собою певну процесуальну систематизовану цілісність, елементи

якої якісно (цілями) та інструментально взаємопов'язані. Ця цілісність репрезентована нормативно-регулюючим документом, на основі якого здійснюється стратегічне планування розвитку галузі. Модель стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО включає обґрунтоване розкриття основних складових даного процесу розвитку та аспектного управління ним, редуковані до конкретних об'єктів планування та управління, організації діяльності, систематичного моніторингу та контролю і коригуючого аналізу.

Модель стратегічного планування має обґрунтовану структуру, яка, на думку вітчизняного дослідника Ю.Івашківа, впливає з функцій стратегічного управління з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, конкретизованих у нормативно-концептуальних документах та реальній управлінській практиці [6, с. 7]. Структурні складові даної моделі прив'язані до вирішення взаємопов'язаних завдань у межах єдиної системи цілей розвитку регіональної системи ПТО, проте мають свій специфічний зміст діяльності, власні форми та інструментарій їх досягнення. Структурно-функціональна та цілепокладальна визначеність процесу стратегічного планування репрезентується у змісті його результативної частини, яка має включати:

– об'єктно-управлінську визначеність регіональної системи ПТО у контексті реалізації власних інтенцій розвитку та впливу на цей процес з боку регіональної системи публічного управління у контексті відповідних концептуально-нормативних документів та стратегії розвитку регіону і загальнодержавної стратегії розвитку галузі;

– цілепокладальну складову з визначенням стратегічної мети і конкретизуючих напрямів їх досягнення для різних підсистем у контексті наявної організаційної та управлінської складової розвитку регіональної системи ПТО;

– конкретизацію завдань стратегії розвитку та інструментарію їх вирішення з врахуванням специфіки функцій та взаємозв'язку складових регіональної системи ПТО та їх інтеграції у межах підсистеми управління її розвитком, що дозволяє поєднати завдання з суб'єктами їх виконання та етапами досягнення поставлених цілей. Дана складова стратегічного плану є підставою для планування власної роботи з реалізації його стратегічних цілей для кожної ланки регіональної системи ПТО, і має забезпечити

інтегрованість зусиль на оперативному рівні для уникнення як стратегічних лакун у плануванні, так і дублюванню заходів різних суб'єктів;

– узгодження компоновки процесу вирішення завдань стратегічного плану з програмуванням адекватних йому організаційних форм роботи у відповідних структурах регіональної системи ПТО, проектуванням системи комунікацій та координації їх діяльності у межах єдиної організаційно-управлінської системи;

– суб'єктний вимір стратегічного плану (кадровий, мотиваційний, особистісно-комунікаційний), який забезпечує ефективність роботи з його виконання на особистісному рівні за рахунок професіоналізму, ефективної міжособистісної комунікації та мотивації й активності усіх суб'єктів регіональної системи ПТО.

Слід також говорити про системну публічно-управлінську визначеність моделювання процесу стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО. Ми згодні з вітчизняним дослідником С. Володарцем, який вважає, що вказана визначеність полягає у впливі на цей процес таких чинників як державна політика і стратегія у цій сфері та її репрезентація у вигляді регіональної публічно-управлінської стратегії розвитку освіти загалом та професійно-технічної освіти зокрема [3, с. 157]. Саме вони формують системостворюючий управлінський контекст стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО, зокрема, визначаючи його цілепокладальний вимір та основи розробки цільових програм галузевого розвитку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, системно-модельний підхід забезпечує комплексність та цілісність стратегічного планування, оскільки дозволяє визначити єдину модельну конструкцію у вигляді сукупності взаємодіючих моделей діяльності, управління, та комунікації, інтегрованих на кількох рівнях – цілепокладання, організації, інструментального забезпечення тощо. Це полегшує представлення стратегічного планування розвитку системи ПТО у вигляді ідеалізованої моделі з використанням її різноманітних форм – структурно-системної, процесно-функціональної, програмно-цільової. Публічно-управлін-

ська визначеність моделювання процесу стратегічного планування розвитку регіональної системи ПТО полягає у впливі на цей процес таких чинників як державна політика і стратегія у цій сфері та її репрезентація у вигляді регіональної публічно-управлінської стратегії розвитку освіти загалом та професійно-технічної освіти зокрема.

Список використаної літератури:

1. Бережний Я. В. Стратегічне планування в державному управлінні як аналітичний процес : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. К., 2011. 20 с.
2. Братаніч Б. В. Освітній маркетинг в контексті глобалізації. *Філософія освіти*. 2006. № 5. С. 103–110.
3. Володарець С. Проблеми державного управління підготовкою робітничих кадрів в Україні. *Освіта і управління*. 2009. 12, № 3/4. С. 154–160.
4. Вороніна Ю. Є. Напрями формування системи регіонального стратегічного планування. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. № 3. С. 103–108.
5. Горбатюк С. Є. Стратегічне планування в системі забезпечення соціогуманітарної безпеки в Україні. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 96–106.
6. Івашків Ю. Д. Удосконалення механізмів стратегічного планування в регіональному управлінні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Нац. ун-т цивіл. захисту України. Харків, 2015. 21 с.
7. Колосовська І. Стратегічне планування реалізації публічної політики соціального розвитку: регіональний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 59–63.
8. Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи. К. : Педагогіка, 1999. 287 с.
9. Протасова Н. Г. та інші. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект. Київ : НАДУ, 2012. 455 с.
10. Столяров В. Ф., Фролова Г. І., Столярова В. В. Державний менеджмент стратегічного планування і управління соціально-економічним розвитком у регіоні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2. С. 70–82.

Kravchenko L. A. System-model approach to strategic planning of vocational education system development in the region

The study is devoted to the analysis of the use of system modeling to optimize the strategic planning of the regional VET system as the most adequate mechanism for adapting its management to the needs and trends of society and consumers of educational services. The application of a system-model approach is necessary first of all for strategic planning of innovative development of the regional VET system. An effective model of strategic planning enables the system of public manage-

ment of sectoral development to use all its innovative potential, including the application of modern models of public management, such as management and marketing. The system-model approach ensures the complexity and integrity of strategic planning, as it allows to define a single model structure in the form of a set of interacting models of activity, management, and communication, integrated at several levels – goal setting, organization, tooling and more. The process of modeling strategic planning for the development of the regional VET system as a form of public administration is determined by a specific technology, the system-creating factors of which are management links and relationships. The components of the model of strategic planning are its main elements, such as purpose, principles, content, structure, mechanisms, forms of implementation, technological tools and more. Modeling allows us to understand the role of each of these elements in ensuring the successful development of the VET system. The strategic plan should combine all existing long-term plans and projects within a single goal-setting process and goal-setting tools, ensuring the integration of both management functions and activities of all components of the regional VET system and stakeholders. An integrating factor is the The study is devoted to the analysis of the use of system modeling to optimize the strategic planning of the regional VET system as the most adequate mechanism for adapting its management to the needs and trends of society and consumers of educational services. The application of a system-model approach is necessary first of all for strategic planning of innovative development of the regional VET system. An effective model of strategic planning enables the system of public management of sectoral development to use all its innovative potential, including the application of modern models of public management, such as management and marketing. The system-model approach ensures the complexity and integrity of strategic planning, as it allows to define a single model structure in the form of a set of interacting models of activity, management, and communication, integrated at several levels – goal setting, organization, tooling and more. The process of modeling strategic planning for the development of the regional VET system as a form of public administration is determined by a specific technology, the system-creating factors of which are management links and relationships. The components of the model of strategic planning are its main elements, such as purpose, principles, content, structure, mechanisms, forms of implementation, technological tools and more. Modeling allows us to understand the role of each of these elements in ensuring the successful development of the VET system. The strategic plan should combine all existing long-term plans and projects within a single goal-setting process and goal-setting tools, ensuring the integration of both management functions and activities of all components of the regional VET system and stakeholders. An integrating factor is the systemic public-administrative certainty of modeling the process of strategic planning for the development of the regional VET system.

Key words: modeling, system, public administration, strategy, vocational education.